

DE
VERITATE ÆSTHETICA
Dissertatio.

Cujus

Partem Secundam,

Venia Ampliss. Ord. Phil. Aboëns.

Publico examini modeste offerunt

Mag. MICHAËL CHORÆUS,

Eloquentiæ Docens,

Et

ZACHARIAS CASTRÉN,

Ostrobothnienſes.

In Auditorio Majori die 6 Junii 1801,

Horis a. m. solitis.

ABOÆ,

In Officina FRENCKELLIANA.

DE

VERITATE ÆSTHETICA.

PARS SECUNDA.

§. V.

Ordinem cui convenienter hoc usque observationes nostras instituimus tenentes ad Veritatis Æstheticæ naturam propius examinandam pervenimus. Involvit itaque hoc primum omnium, ut res, quam repræsentare voluerit Auctor in se sit possibilis; quod si violatum fuerit præceptum, in absurdum & absonum abeat necesse est quæcunque repræsentatio. Quid igitur est possibile? Omne quod cogitari potest, respondent philosophi. Hoc autem rite intelligatur, ad leges naturæ adtendendum esse putaverim. Quas quamvis pro infinita rerum multitudine variæ admodum sunt, fixas tamen & constantes esse, observarunt naturæ scrutatores. Qui ad naturæ sacraria penetrarunt; qui hoc egerunt, ut sanctissimum cognoscerent creatorem, nec peregrinatorum instar qui in percursis a se exteris regionibus, fenebras tantum amplissimarum ædium numerant, nec quidquam amplius curant, vitæ curriculum perficerent, hi inquam lætissimi observarunt naturam in suis operibus & procreandis & conservandis certum sequi ordinem; atque hinc nobis præcepunt, ne quid cogitemus quod huic ordini haud

D

con-

conveniat. Quod itaque experientiæ multis firmisque experimentis probatæ contrarietur, quod naturæ leges aliquo modo turbet, id quidem ejusmodi est, ut cogitari neque debeat nec possit. Si ergo a physico quovis quæsiveris an possibile sit ut corpus existat quod absolute leue sit, vel phlogiston de quo tantopere disputatum est inter eruditos ejusmodi sit indolis ut in se leve aliis quoque corporibus levitatem conciliet. Si a Chemico quæsiveris an sulphur & aurum, si ejusmodi uti nobis liceat exemplo, se invicem facile attrahant & in unum coalefcant corpus. Si ab astronomo: an corpora cœlestia per spatia immensa mota in se invicem impingant. Si denique a Botanico an flores diversi generis vel speciei ex eodem semine nascantur; negando tibi respondebunt, & tamdiu recte respondebunt, quamdiu constiterit naturam iisdem jam ac olim obtemperare legibus. Si itaque ex his rebus imagines desumere voluerit vates, caveat sibi oporet ne in crimen falsitatis incurrat, & res aliter pingat quam natura ut depingerentur voluit. Si itaque, ut monita quæ adulinus exemplis adserendis aliquatenus confirmemus, poëta hominem nullius omnino pretii, qui socios suos quibus cum versatur depravat cum phlogisto compararet, quod nihil ipsum habens ponderis, illa etiam quibus unitur leviora reddat, nihil ineptius, nihil puerilius & insulsius in medium proferre valeret. Si intime quæ inter duo viget pectora amicitiam & familiaritatem

per

per imaginem ex missione sulphuris & auri petitam /x
illustrare velles, vix ac ne vix quidem a rerum
peritis veniam impetrares. Si denique solem aliu-
inde emergentem depingeret quis, quam ex ea hor-
izontis parte ex qua oriri solet, nemini placeret sa-
no, si vel splendidissimis coloribus falsam suam pi-
cturam ornaverit. Sed cum de natura ejusque legibus
mentionem injecimus, ne nosmet ipsos prætermitta-
mus, ne obliviousamur hominis, sed illum ita sem-
per depictum sistamus, qualem & experientia sua,
& consentiens aliorum sensus eum esse quemque o-
docet. Studeamus itaque oportet legibus cognoscen-
dis quibus ipse etiam subjecti sumus; ex hoc autem
studio singulas animi nostri facultates suos habere
quasi mores, suis obstringi regulis, secundum quas
moventur & negotia sua perficiunt constabit. Sic
intellectus noster certis obstrictus est in cogitando
regulis, certas argumentandi ingreditur vias, neque
ab his abduci se patitur. Hinc philosophi qui ad in-
tellectus nostri recessus penetrarunt, statuunt omnia
esse possibilia, quae nullam inter se habent discre-
pantiam, quae simul cogitare possumus, & quae non
repugnent propositionibus antea demonstratis; omnia
quorum claram possumus exhibere definitionem; o-
mnia quorum partes se invicem haud destruant, &
quae sunt reliqua. E contrario autem ut impossibi-
lia rejiciunt omnia, quae se mutuo destruunt, quae u-
no loco & uno tempore adesse non possunt, nisi u-
nius vel alterius rei destruatur natura; quae repu-
gnant

gnant veritati antea validis argumentis probatæ; omnia quæ sensuum sive externorum sine internorum testimonio contraria sunt. Hæc omnia ex intellectus natura hauserunt metaphysici, atque inde principia cogitandi elicuerunt, quæ lœdere minime oportet litterarum elegantiorum cultores. Suas etiam leges habet facultas nostra sentiendi & imaginandi, neque singulorum affectuum ignorare licet naturam. Amor aliam prodit indolem quam odium, ira aliam quam lenitas, gaudium quam dolor, quod evidenter probatur si mus, cum ad affectuum pervenerimus locum. Neque, ut ad summam rei veniamus, sublimem naturæ humanæ partem prætermittamus, sed supremam actionum cogitationumque legem nostrorum consideremus oportet. Nihil adferat nec orator nec vates, quod hujus legis naturam tollere videatur. Egregium facinus, cuius splendor per totum orbem terrarum diffunditur, nequicquam spernat atque suo præmio laudeque carere patiatur. Nihil repræsenter ut bonum, quod non idem sit justum, nihil ut adprobandum & laudandum in foro sanctissimi judicis legis moralis loquor moderatorem, quod tantum speciem habeat virtutis, nec ab interno mentis in bonum amore profectum. Impossibile enim est ut ex ratione humana deleatur idea veræ & perfectæ virtutis nisi simul naturam humanam omnino perverteris.

Ex his igitur quamvis levissime disputatis, ad ideam

ideam possibilis & impossibilis adsurgere forsan valuerimus: omne enim quod legibus naturae, sive in mundo physico sive in morali contrariatur, ejusmodi est ut in litteris elegantioribus nunquam exhiberi & exornari aut possit aut debeat. Quæ cum ita sint salubrius vix artificibus dederis consilium, quam ut naturae studeant, ex quo studio hoc ipsis redundabit utilitatis ut res in mundo obvias, & quod palmarium est, hominem cognoscere discant, atque emnia quæ illum spectant rite representatur sint. Sic illorum opera nihil habebunt quod delicatores fensus, quod saniores mentes laedat & offendat, nihil quod experientiae contradicat, nihil quod eodem loco & tempore uno adesse non possit. Sic nulla monstra, nulla deliria & portenta obtrudentur orbi litterato. Neque abs re esse existimaverim regulam hanc quamvis simplicem studiosissime urgere. Si enim summa etiam ingenia hac in parte aliquando turpissime errarunt, quid mediocribus accidet. Si Homerus ipse fluvium retortum currere permisit ut assequeretur virum quemdam; a) Si sapientissimas

D 3

ipse

-
- a) Volunt multi critici ut in eundem fere errorem inciderent
Virgilias & illum imitaturus celebris *Gallorum Racinius*.
Habet ille pugnam inter *Herculem* & *Cacum* depingens:
diffultant ripæ, refluitque exterritus amnis,
habet hic monstrum ingens horrendum describens
le flot, qui l'apporta, recule epouvanté.

ipse *Virgilius* naves exhibet in Nymphas commutatas b). Si sublime *Miltoni* ingenium, tormenta in Cœlis collocavit, atque angelos ensibus se invicem perforare patitur: quis est qui non videt, quam periculosum est naturam non obsequiosissime sequi ducem?

§. VI.

Sed non est tamen quod nimio rigore utamur. Cum enim constet litteras elegantiores non in mundo tantum actuali versari, sed in illo etiam ac præcipue, quem idealem vocare moris est, paulo liberius est ei permittenda potestas, atque suæ quædam stabili-

Sed observare mibi liceat hasce picturas quamvis audaces tamen veras esse posse; sunt enim ad ornamenta referendæ,

- b) Forsitan tamen excusandus est in hoc *Virgilius*, idque eo magis quo certius constat eum ipsum dixisse: *Prisca fides factio sed fama perennis* forsitan inest huic narrationi veritas quædam historica, quæ nobis jam latet, nisi dixeris illum totam quantum esse allegoriam, atque adeo naves hasce non absurdius in Nymphas commutatas quam socios *Ulyssis* in fues. Erant naves de quibus agitur ex monte Ida fabricatae adeoque, perire non possent igne, sed cum mari nounullæ perissent omnino per incendum idem fieri posset. Confr. *Marmontel Poétique Frangoise*, Tom. 2, pag. 13. Cuicunque patet nos verbalem respexisse sensum: in quo aliorum vestigia pressimus,

stabiendæ sunt regulæ. Historiæ annales evolventi reperire tibi mox licebit, quomodo statim ab infantia sua constituta fuerit diva poësis; atque si negare simul non potes, etiam hodie iisdem illam distinguvi notis & frui privilegiis; neque dubitare poteris quin egregia haec ars humanæ naturæ optimè conveniat. Quisque nempe homo vates & musicus & saltator, pro sui videlicet ingenii facultate est: sensa sua saepissime ita exprimit vehementiora, ut naturam rei excedere videatur, quam non tam excedit: naturæ enim apprime convenit ut sic affectus loquatur. Homines in primo naturæ statu res obvias contemplati, & impressionibus rerum perciti, non logico ordini convenienter, non ad metaphysicorum normam; sed per sonum & gestus, per verba ferventia, per imagines audacissimas, ardentesissimos animi adfectus expresserunt. Postulasne ab his ordinem ubique exactum, veritatem perfectam, similitudinem cum rebus evidentissimam? Vana postulas: visne leges ruenti per saxa torrenti easdem quas tranquille fluenti alveo præscribere? Neque est cur hanc quam spectamus linguam orientalem præcipue voces, humana est: quotquot vividioribus feruntur sensibus, poëtæ sunt, ab India usque ad Lapponiam, atque eadem natura quæ aves volitare, eadem vates fingere voluit. Neque igitur jam licet querere an vatibus fingere liceat? Cum per tot saecula finxerunt. Est hoc humanæ excellentiæ non minimum specimen quod non tantummodo

do mundum, qui ob oculos ejus versatur admirari valeat, sed etiam ipse ad illius exemplar novos inumeros mundos condere audet. Habent scilicet divi vates, habent philosophi, & omnes, qui sublimius quid cogitare valent, habent inquam potestatem suum pronuntiandi: fiat! quod ubi effatum fuerit, novi mundi ordine, atque elegantia conspicui in scenam prodeunt atque conditoris ingenium testantur. A ποέω derivanda est Poësis & Poëtæ; & quis est tam audax ut hoc nomen sibi vindicare sustineat, nisi creaverit aliquid, quod sæculum ferat, quod mox extinctum iri timeat? Ut pictura poësis erit; quomodo autem procedunt pictores? Num nonnisi facies quales sunt depingant? Minime; sed ad ideam perfectæ pulchritudinis adsurgunt, atque omnia pulchra & excellentia quæ in singulis observarunt, ea colligunt atque in una tabula collocant; unde artis consumatissimum oritur exemplar. Fuit hoc ab antiquissimis temporibus vatibus concessum, ut naturam imitarentur, non serviliter, sed libere, adeo ut illam, si fas est hac uti voce, extollere & ad majoris venustatis culmen adducere conarentur: unde & sapientissimum quem artium elegantiorum agnoverunt & adhuc admirabuntur sæcula magistrorum recte monuisse constat: poësim non qualia facta sunt, sed fieri vel oportuisset, vel potuisset depingere c).

Sit

c) Φανερὸν δὲ εκ τῶν εἰγη μέρων, καὶ ὅτι ἐ τῷ γνώμενῳ λέ-

Sit itaque Hesiodo, sit Homero & Virgilio licitum, novas res, easque solitis pulchriores producere; neque sit aliquis, cui cor adeo ad pulchra quævis obtusum sit, ut illorum opera non admiretur. Gestet ergo Jupiter catenam illam, qua omnia fata vincita tenet: nihil sublimius unquam excogitavit ingenium humanum. Venerem semper comitentur Gratiæ: vix delicatiorem inveneris picturam: Sit Minerva ex cerebro Jovis egressa: nihil enim ingeniosius admirabitur orbis litteratus: atque ut paucis rem expediam

Pictoribus atque Poëtis
quidlibet audendi semper suit æqua potestas

atque adhuc erit. Sed non est quod his verbis adeo inhæreant, ut quæ sequuntur plane negligant perlegerentur:

Sed non ut placidis cœant immitia, non ut serpentes avibus geminentur, tigribus agni.

Contenti sint Poëtæ, naturam imitari, atque modesti utantur oportet licentia, quam sibi concessit summus elegantiorum artium Magister. Neque enim tam am-

E plis

γεν, τέτο ποιητὲς ἐργον εἰν, αλλ’ οἷα καὶ γενοῦσθο; & in lineis mox sequentibus αλλὰ τέτο διαφέρει. Poëtis nempe ab historia: Τὴν μὲν τὰ γενέμενα λέγειν, τὴν δὲ οἷα καὶ γενοῦσθο. Vid. Cap. IX. Περὶ ποιητικῆς.

plis juribus utentes grati animi & modestiae obli-
scantur. Naturam non pervertant, non deformem-
reddant, sed sequantur, sed exornent. Ordinem ob-
servent, quem illa sequitur in quacunque re suo lo-
co collocanda, in partibus ad totius naturam apte
conformandis, in certis cuique rei affectionibus
pro rerum varietate distribuendis, in ultimo omnium
operum suorum fine sapientissime constituendo, &
quæ sunt reliqua; atque ex his observationibus quo-
modo ipsi creare debeant, summa animi solertia
addiscant.

§. VII.

Vel ex his concludere licet, veritatem illam,
quam in litteris elegantioribus postulamus eandem
esse, quam alioquin dicere solemus probabilitatem
& vero similitatem; quod ut plenius constet non-
nullas addere lubet observationes. Primum tamen
omnium observabimus, non eundem in omnibus o-
peribus requiri veritatis gradum. In nonnullis ma-
ximi est momenti ut descriptio rei describendæ ex-
acte sit similis. Valet hoc in primis de iis, quæ a
natura ex historia, e vita communi quasi mutuo
sumta, adhibentur, quæque adeo fidelem postulant
pictorem, ut ne ornandi quidem animo mentiatur. Ad
omnes artes extendit hæc observatio suum imperium.
Sic eloquentia, cuius est in vita communi hominum
animos domare, severius veritatis observet necesse
est

est præceptum: quod si finis suus est, ut docendo persuadeat, ut πιστὴν constantem efficiat; sequitur, ut cum nihil credere facile soleant mortales, cuius rationes quomodo cunque intellectus suus perspicere non valeat, veritatem colere oratores debeat. Similiter in pingendis imaginibus sensui auditorum aut spectatorum familiaribus servanda est exacta veritas; nisi contemni a spectatore velit artifex, aut turpem faciem honestare conatus, aut pulchram depravans. Sic in picturis ab historia petitis severiores nos in judicando præbemus, quam in ejusmodi operibus, quorum fabula auctoris ingenio tota suam debeat formam. Neque igitur Poëtæ licet Marcum Aurelium vel Trajanum depingere ut Tyrannos, cum ex historia constet eos fuisse principes laudatissimos. Neque audeat pictor pugnam Carolum duodecimum inter & Muscovitas ad Narvam depicturus scenam ad alium locum transferre, quam ubi certatum esse nemo ignorat: quo respectu peccavit nescio quis pugnam Alexandrum Magnum inter & Persas alio loco pugnatam depingens, quam ubi historia narrat. Neque dignus est laude celebris pictor Paulus Veronesius, qui inter veteris Testamenti Heroas collacavit Monachos Benedicticos & conductos ex Helvetia milites. Vituperandus quoque Poëta Lusitanus illustris Camoens, apud quem Wasco di Gama Heros poëmatis sui fata sua Melidenium regi narraturus ab hoc rege quererit: an credat Ulyssem plus mali passum fuisse? quasi nomen Ulyssis his populis

cognitum esse potuisset d). Eadem regula valet, ubi artifex aut situationem egregiam, aut locum singularem, aut urbem amplissimam, aut Herem celebrem adumbrare studet: exacta enim in his dominetur oportet veritas.

In cæteris autem, & ubi inveniendi locus datur artifici, præclare agitur, si adsit veritas, quam relativam appellare liceat, & cuius natura paullo adcurius nobis examinanda est. Nisi enim huic veritatis generi suus constiterit honos, pulchra multa, multa egregia & immortalia ex poësi nostra eliminabuntur. Quod damnum foret irreparabile. Nescio profecto, ut ad hoc tanquam fortissimum confugamus exemplum, nescio quomodo fabulas Äsoppi defendere valebimus, nisi hanc relativam amplectamur veritatem. Egregie Batteux de hac re locutus: *La fable sera vraisemblable, quand il aura tous les traits, que se trouvent ordinairement dans la vérité; quand le temps, l'occasion, la facilité, le lieu, la disposition des acteurs, & leurs caractères semblent conduire à l'action, quand tout sera peint selon la nature & selon les idées de ceux, à qui on raconte.* Sed forsitan adhuc supererit dubitanti scrupulus; forsitan quæsiverit

¶) Hæc ut & multa alia exempla mihi subministravit D:rus de Voltaire quod indicare volui, ne vitio mihi vertatur, quod alienis pennis superbie coner,

verit aliquis: ubinam quærendi sunt characteres isti
veritatis in operibus, quæ omnem naturæ ordinem
subvertere videntur? Quis enim a se impetrare po-
terit, ut credat, boves, canes & leones locutos fuis-
se, longas orationes habuisse, atque interdum philo-
sophis sapientiores fuisse. Referamus igitur hæc o-
mnia ad naturam humanam, cujas veluti proprium
videtur, ut semet ipsum ad Deum, ita alia anima-
lia ad se attollere. Referamus illa ad tempora, qui-
bus quasi in eunis adhuc vagiebat philosophia,
cumque infantili modo se exprimere solebant mer-
tales; & denique referamus fabulas istas ad sensum,
quem intendunt moralem, ad saluberrima præce-
pta, quæ matrum more inter *lupos* virtutem libe-
rorum animis instillantium, inculcantur; atque sic ne
Æsopi quidem fabulæ sua carebunt veritate: sed con-
stabit eas sæpiissime non esse nisi allegorias, similitu-
dines longiores, atque figuræ, quibus inanimatis vi-
ta tribuitur, neque magis taxandum esse Æsopum
si querum loqui passus fuerit, quam Cicero, qui ad
Albanos tumulos sese convertit, quasi illi possent au-
dire. Non itaque est, quod in his verbalem & exa-
ctam quæras veritatem: quæras sensum, & nobilis-
sum præceptum, & acutissimam observationem:
fabula est involucrum aliquod; tollas hoc, si absconum
tibi videtur, & invenies aurum pretiosissimum, ne-
que pœnitibit te horulæ, quam involucro evolvendo
dicasti.

infus

Constat Græcorum vates mundum creasse fabulosum, in quo Dii & Deæ magnas interdum, sed fæpe etiam ridiculas agunt personas. Non est quod multis argumentis has defendam fictiones: tollas eas si placet; at simul & animum & corpus sustuleris poëeos Græcanicæ: quid itaque supererit? Si autem æqui judicis nomen tueri valueris, referas has fabulas oportet ad sensum & physicum & moralem, quem spectant; referas illas ad humani intellectus consuetudinem ab effectibus ad caussam iisque producendis parem, adeoque in rebus admirabilibus divinam concludendi; quo facto mox, quæ antea tibi absonta videbantur, non modo dum & perspicua, verum etiam egregia & summa admiratione digna apparebunt. Sic in prima Iliades libro morbus, qui Græcorum exercitum invaserat, describitur. Erat quidem valde naturalis morbi caufsa, scilicet quod nimio solis calore affligerentur corpora. Cum vero Apollo sit solis symbolum, hic Deus erat qui horrendam gestans pharetram e cœlo descendit, atque pestifera sua tela per exercitum jaculabatur, unde nata est sublimis hæc descriptio.

Βῆ δὲ πατ' Οὐλύμπιον καρύνων, χωρίεντος κῆρ,
τοξὸν ἀνοιστὸν ἔχων αἰρόντερέα τε Φαετῶν.
ἔπλαγχεν δ' αὖτοις ἐπ' ὄμρων Χασμίνοιο
αὐτοῦ πινθάντος· οὐδὲ μητὶ ἔσκει.
Ἐξετὴν ἐπειτὴν ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δὲ τὸν ἔπη
δευτέρῳ δὲ κλαυγγὴ γένεται ἀργυρέοιο Βιοιο.
βάλλει αἰτεῖ δὲ πυραὶ γενύνων παιοντο θαμεῖαι.

Sic

Sic exoritur in Achillis mente prudens cogitatio iræ nimium non esse indulgendum, sed vim ejus esse compescendam, quod nisi fecerit, maximum inde redundare posse detrimentum. Hæc est rei facies, qualis revera se habuit: quam si tali modo illam descriperis, vera utique narrabis; sed ubi tum splendi-dissimæ Minervæ sapientiæ Deæ imago, ex cœlo descendenter, atque flavam Herois comam manu prehendentis, Achillem colloquio obstupefacentis, atque ad tranquilliorem mentem redigentis? Sed hæ quidem fabulæ nullo defensore opus habere videntur; quæstio tantum est, an nobis quoque, quibus clarior lux adfulsit, uti liceat his fictionibus. For-sitan vix fide dignus esse videar, si contendero multos suisse, & in illorum numero etiam eos, qui literis totos se dicarent, qui contenderent, in honestum esse hos Græcorum fontes adire, & ex illis nostros irrigare hortos: fuerunt profecto, sed videntur mibi haud cautius calculos subduxisse, quam si quis ex fonte optima aqua abundante ideo haurire dubitat, quod ad antiquum Templum profanis Diis sacrum fitus esset. Non est igitur quod dubitemus, Venerem pro pulchritudine, Martem pro fortissimo animo, Minervam pro sapientia, Neptunum pro mari adhibere: referantur oportet ad finem suum hæ dictio-nes, referantur ad proclivitatem humani ingenii, vi-tam & quam humanas vires & agendi morem rebus quibuscumque, etiam mortuis, quæ insignes edunt ef-fectus tribuendi. Ingeniosissimus Boileau non mi-nus

nus recte quam egregie cecinit. Ejus verba adferre nobis liceat.

*Dans une profane & riante peinture,
de n'oser de la fable employer la figure,
de chasser les Tritons de l'impire des eaux,
d'oter à Pan sa flute aux Parques leurs ciseaux,
d'empecher que Charon dans la fatale barque
ainsi que le berger ne passe le Monarque,
c'est d'un scrupule vain s'allumer frottement,
& vouloir aux lecteurs plaisir sans agreement:
laissons les s'applaudir de leur pieuse erreur,
mais pour nous banissons une vaine terreur. e).*

Neque meum fuerit Homerum taxare, si parum
fanas de diis suis conceperit idea's, illasque minus
digna suis personis facinora interdum committere
patiatur: referto enim has quoque fabulas ad tem-
pus, quo vixit, & ad populum, cui sua scripsit Ho-
merus; quo facto mox jacta illa in eum tela retun-
di cerno. Neque igitur miror, si Jupiter in Idæ
ca-

e) Ad quæ adjungas quod de usu Mythologie hodierno e-
gregie monuit Experient. Lindebäck in edito a se Speci-
mine Acad. an. 1729, ubi in compendium redacta sunt,
quæ de hac materie dici possunt.